

Soykırım İddiaları Nedeniyle Oluşan Uyuşmazlığın Çözüm Yolları Konusunda Düşünceler

Ideas on Solutions to Conflict Due to Allegations of Genocide

Pulat Tacar*

Özet

Ermeni soykırımı iddialarının hukuksal, tarihsel ve siyasal boyutları vardır. Uluslararası Adalet Divanı zaman aşımı gerekçesiyle bu konuda bir karar vermeyebilir. Bazı olayların soykırım olarak tanımlanıp tanımlanmaması konusunda ileri sürülebilecek aykırı görüşler düşünceyi ifade özgürlüğü çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu alandaki gerekçeli görüşleri nedeniyle ulusal mahkemeler tarafından mahkûm edilecek mağdurlar, konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürebilirler. Konu yargıyı ilgilendirdiğinden tarihçiler ya da parlamentolar soykırımı suçunun işlenip işlenmediği konusunda karar vermeğe yetkili değildir. Bu yetkili mahkemeye ait bir erktir. Bugün karşılaşılan ihtilaf esas itibariyle siyasaldır. Olası bir uzlaşma uluslararası hukuka uygun olmalıdır.

Anahtar Kavramlar: Soykırım kavramı, Ermeni Diasporası, Uluslararası Adalet Divanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Soykırım Sözleşmesi.

Abstract

There are juridical, historical and political dimensions of the conflict created by the Armenian genocide allegations. The International Court of Justice may not take a decision on this issue because of statutory limitations. The freedom of expression should be respected with regard the dissenting opinions on the issue of the qualification or not of certain events as genocide. If persons are condemned by national courts, on the ground of their justified opinions on the subject, the victims may bring the issue to the European Court of Human Rights. As this is a juridical matter, the historians or parliaments are not habilitated to decide whether or not the crime of genocide has been committed. The power to decide on this issue belongs to the competent tribunal. The conflict we face today is merely political. An eventual solution should be conform to international law.

Key Words: Concept of genocide, Armenian Diaspora, International Court of Justice, European Court of Human Rights, Convention on Genocide.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin veya Ermenistan dışında yaşayan Ermeni diasporasının bir bölümünün ileri sürdüğü "20 yüzyılın başında Osmanlı Ermenilerine soykırım suçu işlendiğine" dair iddia, kimi ülkeler siyasetçileri

* Emekli Büyükelçi.

Qoş

Akademik
Bakış

127

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

tarafından da desteklenmekte, farklı ülkelerin parlamentoları soykırımı tanıyan kararlar almakta, hatta yasa çıkarmakta, bu gelişmeler Türkiye'nin dış ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu durumda, söz konusu ülkeler ile Türkiye arasında uluslararası hukuk bağlamında bir ihtilafın varlığından söz etmek mümkündür. Ancak, o devletin hükümeti, parlamentosunun aldığı kararı desteklemediğini beyan ediyorsa, devletler arasında hukuksal anlamda bir ihtilafın varlığından söz edilemez. İlgili parlamento yasa çıkarır, bu yasa resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girerse, o ihtilaf da devletler arası uyuşmazlık niteliğini kazanabilir. ABD Temsilciler Meclisi'ne sunulan ve ABD Başkanını Ermeni soykırımı savını kabul etmeye davet eden tavsiye nitelikli karar tasarısı hükümet tarafından desteklenmediğine göre, hukuki bağlamda devletler arasında bir uzlaşmazlıktan söz edilmemelidir. Gene de oluşan siyasal gerginliğin ilgili ülkeler ve halkları arasında ciddi rahatsızlık yarattığı yadsınamaz. Bu durumda barışsever ülkelerin yöneticileri ve düşünürler, gerginliği ve uyuşmazlığı çözebilecek arayışlara girerler.

Ermenilere soykırım uygulandığı savı nedeniyle oluşan uyuşmazlığın çeşitli yanları ve nedenleri vardır. Bu makale uyuşmazlığın çözüm yolları konusunda düşünce oluşturmaya katkıda bulunmak için yazılmıştır.

Uyuşmazlığın çeşitli yanları

1) Soykırım, ağır bir uluslararası suçtur ve bu nedenle hukuksal bir kavramdır. Sunuşumuzda uyuşmazlığın hukuk yoluyla çözümünün olası olup olmadığı konusunda daha ayrıntılı biçimde durmak istiyoruz.

Soykırım suçunun öğeleri Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında 1948 Sözleşmesi ile belirlenmiştir. Bugün karşılaşılan uyuşmazlık, Soykırım Sözleşmesi'nin "özel kast" ve "yetkili mahkeme" gibi hükümlerinin yok sayılmasından ya da ihlâlinden kaynaklanıyor. Burada iki soruya yanıt arayacağız:

a) Soykırım Sözleşmesi'nin ihlal edildiği Uluslararası Adalet Divanı veya Uluslararası Tahkim Mahkemesi tarafından saptanabilir mi? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu alanda işlevi olabilir mi?

b) Siyasal anlamda soykırım yapıldığı savına bağlı olarak kimi çevrelerce ileri sürülen toprak ve tazminat talepleri hukuk açısından tutarlı mıdır?

2) İhtilafın tarihsel yanı seçtif tarih okumaktan kaynaklanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında uzlaşmazlığın tarihsel boyutundan söz edilebilir. Bir "Ortak Tarih Komisyonu" oluşturarak çözüme ulaşılması mümkün müdür?

3) Uyuşmazlığın siyasal boyutu nasıl çözülebilir?

1) Hukuki bağlamda çözüm

Soykırım suçunu diğer uluslararası suçlardan ayıran iki önemli nitelik vardır.

a) Özel kastın varlığının ispatlanması

1948 Soykırım Sözleşmesi'nin¹ 2. maddesine göre² bir eylemin soykırım sayılabilmesi için, bir ulusal, etnik, ırksal veya dinsel gruba mensup şahısları *sırf o gruba mensup buldukları için* tamamen veya kısmen yok etmek kastının bulunması gereklidir. Buna "özel kasıt" deniyor. (Latince: *dolus specialis*). Başka bir anlatımla, suçun objektif unsurunun (Latince: *actus reus*) oluşması gereklidir. Bir ulusal, ırksal, etnik veya dinsel bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi, soykırım suçunun oluşması için yeterli sayılmamaktadır. Bir gruba mensup insanları *sırf o gruba mensup buldukları için* yok etme özel kastının bulunması gereklidir.

Bu özel kasıt yoksa veya bu kastın bulunduğu isbatlanamazsa, eylem örneğin, cinayet, gasp, darp, ırza tecavüz, katliam, insanlığa karşı suç veya savaş suçu çerçevesine girebilir, ama hukuken soykırım sayılamaz. Soykırım savını ileri sürenler ve destekleyenler ile Türklerin büyük çoğunluğu arasındaki ihtilafın nedeni budur.

b) Yetkili Mahkemenin karar vermesi

Soykırım Sözleşmesini diğerlerinden ayıran ikinci önemli nitelik, soykırım suçunun oluşup oluşmadığına, ancak Sözleşmede belirtilen yetkili mahkemenin karar verme yetkisinin bulunmasıdır. Bu husus, gerek Sözleşme taslağını kaleme alan Hazırlık Komitesinde, gerek 1948 yılında Sözleşmeye son halini veren Uluslararası Konferansta ele alınmış, soykırım suçunu cezalandırmayı evrensel hukuka havale etmeyi öngören değişiklik önerileri oy-

1 9 Aralık 1948 tarihinde Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilip, 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe giren "Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme" 23 Mart 1950 tarihinde Türkiye tarafından onaylanmıştır. 5630 sayılı onay yasası 29 Mart 1950 gün ve 7469 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2 "Sözleşme Madde 2: Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu **-sırf o gruba mensup oldukları için-** kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak için işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri soykırım suçunu oluşturur:

- a) gruba mensup olanların öldürülmesi;
- b) grubun mensuplarına ciddi bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;
- c) grubun fiziksel varlığını bütünüyle veya kısmen ortadan kaldıracağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasden değiştirmek;
- d) grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;
- e) gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek."

Yukarıda **kalın siyah harfle yazılı** sözcükler, Sözleşmenin kanımca en önemli niteliğini oluşturmasına rağmen metnin dilimize çevirisinde atlanmıştır. İngilizcesi: "...acts committed with the intent to destroy, in whole or in part a national, ethnical, racial or religious group as such. "Bu önemli eksikliğin yeni bir yasa ile düzeltilmesini öneririm.

Gazi

Akademik
Bakış

129

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

lanarak reddedilmiştir³. Sözleşme, soykırım suçunu işleme zanlısı olan kişiyi yargılama yetkisini olayın vuku bulduğu ülkenin ulusal yargısına vermiştir. Bunun dışında taraflar anlaşmışları takdirde bir Uluslararası Ceza Mahkemesinin yetkili kılınabileceği de hükme bağlanmıştır⁴. Parlamentolar, senatolar, belediye meclisleri ya da bir başka mahkeme, bir eylemin soykırımı olduğunu saptama konusunda yetkili değildir ve yetkili yargı organının geçerli bir kararı bulunmadan teyid edemez veya belirleyemez.

Siyasal anlamda soykırım kavramı; “soykırım tarihsel gerçektir” savı

Soykırım Sözleşmesinin yukarıda anılan kurallarının, soykırımı savlarını hukukten desteklemediğini anlamış olanlar, şimdilerde “siyasal anlamda soykırım” veya “toplum bilimleri bağlamında soykırım” gibi yeni çerçeveler oluşturmak, soykırım kavramını hukuksal çerçevenin dışına çıkarmak ve oluşturdukları siyasal çerçeveyi uluslararası kurumlara onaylatmak istiyorlar. Bunların ileri sürdükleri dayanak, yargı kararı değil, doğruluğu kendilerinden menkul “soykırım herkes tarafından kabul edilen bir tarihsel gerçektir” savıdır.

Devletin soykırım konusundaki sorumluluğu

Sözleşmenin 4. maddesi, soykırımı suçunu işleyen “kişilerin” cezalandırılacağını belirtir⁵; Devletin soykırım suçu zanlısı olmasından söz etmez. Soykırım suçu işleyenler, yasalarına göre yetkili olan yöneticiler veya kamu görevlileri ya da özel kişiler olabilir. 1948 yılında Sözleşmenin müzakeresi sırasında Birleşik Krallık temsilcisi, soykırım suçuna ilişkin cezai sorumluluğun sadece özel şahıslara veya derneklere değil devletlere, hükûmetlere ya da devlet veya hükûmetin organlarına veya yetkili makamlarına da sirayet ettirilmesini önermişti. Bu öneri 22 lehte, 24 aleyhte oyla reddedilmişti⁶. Ancak, oylar arasındaki farkın azlığı, devletin soykırım suçunun işlenmesinde taraf olabileceği görüşünde bulunanların sayısının azımsanmayacak boyutlarda bulunduğunu göstermektedir.

3 Sözleşmenin Hazırlık Çalışmaları: “Travaux Préparatoires of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide” U.N. ECOSOC Document E/794, 24 May 1948.; Hazırlık Çalışmaları Zabıtları: 93 Oturum. s. 322-326

4 *Sözleşme Madde 6*: Soykırım (*fiilini*) veya üçüncü maddede belirtilen fiillerden birini işlediği hakkında suç isnadı bulunan kimseler, suçun işlendiği ülkedeki Devletin yetkili bir mahkemesi veya yargılama yetkisini kabul etmiş olan Taraf Devletler bakımından yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından yargılanır.

5 *Sözleşme Madde 4*: “Soykırım (*fiilini*) veya üçüncü maddede belirtilen fiillerden birini işleyen kişiler, anayasaya göre sorumlu yöneticiler veya kamu görevlileri veya özel kişiler de olsa cezalandırılır. “Bu madde çevirisi tarafımızdan düzeltilerek buraya kaydedildi. Resmi Gazete’de yayımlanan çeviride “kişiler” sözcüğü yok.

6 UN doc.A/C.6/236 Corr 1 in Official records of the General Assembly Part I. Sixth Com. Annexes, 1948.P.24.

Hükmî şahsiyeti olan devlet, hukuken soykırım sanığı olamamaktadır; buna karşılık Sözleşmenin 9. maddesi, devletin soykırım hakkındaki sorumluluğu konusundaki uyuşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı tarafından ele alınabileceğini belirtmektedir.

Şimdi bazı soykırım hukukçuları, yetkili mahkeme konusunda olduğu gibi, Sözleşmenin 9. maddesinde kayıtlı⁷ “Devletin soykırım.... hakkındaki sorumluluğu dahil olmak üzere çıkan uyuşmazlıklar...” sözcüklerinin kapsamının uluslararası ceza yargısı tarafından geniş biçimde yorumlanmasını telkin ediyorlar⁸. Uluslararası hukuk durağan değildir. Soykırım hukuku alanındaki gelişmeler, Soykırım Sözleşmesinin ölü doğduğunu ileri süren ve Sözleşmenin uygulama ve etki alanı genişleterek, bu ağır suçun cezazı kalmamasını isteyen soykırım hukukçularının, düşünürlerin ve siyasetçilerin etkilerini Uluslararası Adalet Divanı başta olmak üzere, Avrupa Birliği Çerçeve Kararı ile de hissettirmeye başladıklarını ve 1948 Sözleşmesi çerçevesinin genişletilmekte olduğunu göstermektedir

Uluslararası Adalet Divanının Bosna Kararının⁹ soykırım Sözleşmesine getirdiği yeni yorumlar

Bosna Hersek’in Sırbistan-Karadağ’a karşı Bosna’da soykırım suçu işlediği gerekçesiyle, Sözleşmenin 9. maddesine dayanarak Uluslararası Adalet Divanı nezdinde açtığı dava 26 Şubat 2007’de karara bağlandı.

Divan kararında bir eylemin soykırım sayılması için özel kasıt bulunduğu kanıtlanması gereği üzerinde ısrarla durmuş¹⁰, “Soykırımının insanlığa

7 *Sözleşme Madde 9*: Devletin, soykırımı veya 3. Maddede kayıtlı fiillerden herhangi biri hakkındaki sorumluluğu da dâhil olmak üzere, Sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi hakkında, işbu Sözleşmeye Taraf devletler arasında çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı önüne getirilir. (Bu madde çevirisi tarafımdan düzeltilerek buraya kaydedildi. Resmi Gazetede yayımlanan çeviri eksiktir)

8 William A. Schabas, “*The Odious Scourge: Evolving Interpretations of the Crime of Genocide*” Erivan, 20 Nisan 2005. Schabas 1915 olaylarının soykırımı sayılması gerektiğini ifade eden, Musevi asıllı tanınmış bir uluslararası hukukçudur. Erivan’da Ermeni soykırımı savı hakkında düzenlenen bu konferansta, son gelişmelerin korunan gruplar listesinin genişletildiğini gösterdiğini belirtmiş, bu gelişmelerin 1915 yılında Türkiyeye’de vuku bulan Ermeni katliamını inkâr edenleri rahatsız edeceğini ileri sürmüştür. Schabas, 2005 yılında yaptığı bu konuşmada, artık savcıların soykırımı özel kastının bulunduğu gereksinme kalmadığını ileri sürmüş, ayrıca grubu ortadan kaldırma kastının varlığı tam olarak tesbit edilememiş bile olsa, zorlama altında gerçekleştirilen yer değiştirmelerinin soykırımı çerçevesinde görüldüğünü ileri sürmüştür. Bu bildiride Bosna davası hakkında verilen bilgiler Schabas’ın yanlış teşhiste bulundupunı kanıtlamaktadır.

9 International Court of Justice; 2007, 26 February. General List No.91; “Case concerning the application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide . Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro” Judgment. 171 sayfa.

10 *a.g. karar*: para. 202-239: *Questions of proof: burden of proof, the standard of proof, methods of proof*

karşı suç ve zulümlerden farklı olduğunu, ... soykırım suçunun işlendiğinin saptanması için ciddi ve tartışmasız kanıtlar bulunması hususuna itina gösterilmesi gerektiğini” vurgulamıştır¹¹.

Bu kararın “kanıt eşliğini” çok yüksek tutmuş bulunmasını göz önünde tutarsak, 1915 olayların hukuken soykırımı olarak nitelenmesinin UAD ölçütlerine göre çok güç olduğunu anlarız. Osmanlı arşivlerinde bulunan çok sayıda belge, tehcir uygulaması sırasında, sorumluların göç ettirilenleri korumak için uymaları gereken talimatları içermektedir¹². Bu belgeler soykırım iddalarını çok zayıflatır.

Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi “1915 soykırımı” savını ileri sürerler, iddalarını eylemin sadece objektif unsuruna dayandırıyorlar, soykırım suçunun subjektif ögesini oluşturan “özel kasıt” özenle bir kenara itiyorlar. Bununla birlikte, “özel kasıt” bulunup bulunmadığının saptanmasının çok subjektif bir değerlendirme olduğunun altını çizmeliyiz. Bu nedenle, Ermeni yanlısı bilim adamlarının -hatta yargıçların-, bu konuda kendi bildiklerini, inandıklarını söylemeye devam etmeleri beklenmelidir.

Soykırım suçunun “özel kasıt” ögesinin tartışılmayacak kanıtlarla ispatına bağlı olmasını eleştirenler, bunun ağır cürümlerin soykırım olarak nitelenmesini çok güçleştirdiğini, bundan böyle soykırım niteliği taşıdığı kamu vicdanına yerleşmiş olan bir eylemin, soykırım olarak sayılamaması sonucunun doğduğunu belirtiyorlar ve bu durumun soykırım faillerinin cezasız kalması sonucunu verebileceğini vurguluyorlar. Bosna davası bu söylemde doğruluk payı olduğunu gösteriyor mu? Bu sorunun yanıtı şöylece özetlenebilir. Soykırım, uluslararası camia tarafından özel bir uluslararası suç olarak belirlenmiştir. Bir eylemin soykırım sayılmaması, aynı eylemin ulusal ceza yasasına göre başka bir suçta tekbül etmesini ya da uluslararası ceza hukukuna göre örneğin insanlığa karşı suç veya savaş suçu olarak nitelenmesini engellemez. Bu suçu işleyenler de cezasız kalmazlar. Özetle, Bosna katliamı 1948 Sözleşmesine göre soykırım sayılmasa bile “insanlığa karşı suç” sayılabilir.

Uluslararası Adalet Divanının aldığı Bosna kararı uluslararası camiyatın tatmin etti mi?

UAD Sırbistan’ı sadece soykırımı önlememekten suçlu bulmuş, Bosna’da vuku bulan olayların belki insanlık suçu, belki savaş suçu sayılabileceğini, ancak UAD’nin devletin bu suçlar konusundaki sorumluluğunu saptama yetki-

11 a.g.karar: para..188: *The question of intent to commit genocide*

12 Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları No.126 olarak yayımlanan “Türk Ermeni İhtilafı-Belgeler” adlı kitapta bu konuda çok sayıda belge vardır.

sinin bulunmadığını, sadece soykırım suçunu ele alabileceğini, ancak Bosna katliamında eldeki kanıtların “özel kasıtın varlığını” ispatlayamadığını, bu nedenle soykırım sayılamayacağına karar verdiğini açıklamıştır. UAD'nin Bosna kararı Türkiye'de olduğu gibi dünyanın pek çok yerinde büyük hayal kırıklığı yaratmıştır. Zira soykırım hukukunun inceliklerini bilmeyen normal vatandaş ve medya, soykırım sözcüğünü katliam -geniş çapta yok etme- anlamında kullanmaktadır.

Uluslararası Adalet Divanı, Bosna davasında, soykırım hukuku açısından emsal teşkil edebilecek önemli -ancak kendi içinde çelişkili- bir yorum getirmiştir. Kararda “*Bir devletin soykırımı konusunda sorumluluğunun doğması için, Sözleşmede tanımlandığı şekilde bir soykırımın vuku bulmuş olması gerektiğine*”¹³ değiniliyor. Ama Divan, soykırım suçu işlenen bir devlette, o devletin yöneticileri iktidarda olmaya devam ettikleri için yargı önüne çıkarılamamaları ve kendileri hakkında soykırım suçu işledikleri kararının alınamaması olasılığını göz önünde tutarak, “*Bir kişi daha önce yetkili bir mahkeme tarafından soykırımdan mahkûm edilmemiş bile olsa, Devletin soykırım suçu işlemek veya soykırımın suç ortağı olmaktan sorumlu tutulabileceği*”¹⁴ cümlesini de kararına koymuştur. Böylece Divan, soykırımın varlığı ya da yokluğu konusunda yetkili mahkemenin kararı olmadan da kendi değerlendirmesini yapmağa yetkili olduğunu belirtmiştir.

UAD'nin Bosna kararı konusunda uluslararası medyanın ve siyasal çevrelerin yorumu, Avrupa Birliği'nin Sırbistan'ı tam üye yapmak istediği, bu nedenle Sırbistan'ı soykırımcı bir ülke durumuna düşürmemeyi yeğlediği, ayrıca bu karar sayesinde Sırbistan'ın kaçak Bosnalı Sırp generalleri uluslararası adalete teslim etmesinin sağlanabileceği, Hırvatistan örneğinde böyle olduğu ve zanlı generalin tesliminin Hırvatistan'ın AB yolunu açtığı yolundadır. Siyasetin uluslararası adaleti etkilediği bir dönemde bulunduğumuzu yadsıyamayız.

İnsanlığa Karşı Suç

Bu aşamada sunuşumuza biraz daha açıklık getirmek için, sıkça değinilen ve Uluslararası Ceza Divanı'nın (Roma) statüsünde tanımı yapılan İnsanlığa Karşı Suç kavramının¹⁵ soykırımından çok daha geniş bir eylem ve hedef grup

¹³ Bosna Kararı: Para 180

¹⁴ Bosna Kararı: Para. 182

¹⁵ Sevin Elekdağ, “İnsanlığa Karşı Suçlar”, ASAM 2006, Stratejik Öngörü 2023 toplantısı mümasebetiyle yayımlanan kitapçık. s.9. . “İnsanlığa karşı Uluslararası Ceza Divanının Statüsünün (Roma Statüsü) 7. maddesinde şöyle tanımlanmıştır: Bu Statü amaçları bakımından, insanlığa karşı suçlar herhangi bir sivil topluluğa katışı geniş çapta veya sistematik bir saldırının parçası olduğu *bilinerek işlenen*, aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır: “a) Öldürme; b) Toplu yok etme; c) Köleleştirme; d) Halkın sürülmesi veya zorla nakli; e) Uluslararası hukukun temel kurallarının

gazi

Akademik
Bakış

133

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

yelpazesini kapsadığına değinmeliyiz. Örneğin Soykırım Sözleşmesinin 2. maddesinde sayılan eylemlerin kapsamı daha dardır. Dipnotta listesi verilen “insanlığa karşı suçlarda” “özel kasıt” aranmamaktadır. Ayrıca, Soykırım Sözleşmesi tüm “grupları” koruması altına almamıştır. Örneğin siyasal amaçla biraraya gelmiş veya bir ülkeye karşı silaha sarılarak ayaklanmış gruplar, terör grupları Soykırım Sözleşmesinin koruması altında değildir. Soykırım (*genocide*) teriminin mucidi sayılan Lemkin, siyasal grupları koruma altında bulundurmaya teklif etmesine rağmen, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çatısı altında müzakere olunan Sözleşmede, yapılan oylama sonucunda siyasal grupların koruma dışında bırakılması kararlaştırılmıştır¹⁶.

Etnik temizlik soykırımı mı?

Bosna kararı, Bosna’daki olayları tanımlamak için “etnik temizlik” teriminin kullanıldığını, bu terimin bir bölgeyi etnik bakımdan türdeş kılmak için “ötekileri” göçe zorlama anlamına geldiğini, ancak sözleşme yapılırken bu kavramın soykırım çerçevesine alınmasının reddedildiğini, “bir gruba mensup kişileri buldukları yerden bir başka yere –zor kullanarak ta olsa- sürmenin (*deportation*) veya hicret ettirmenin (*displacement*) otomatik olarak o grubun yok edilmesi anlamına gelmediğini”, “bu nedenle bu eylemde yok etme bağlamında özel kasıt bulunduğunun söylenemeyeceğini; özel kasıt bulunduğunun isbatı için sadece tehcirin yeterli olmadığını, insanları sırf belirli bir gruba mensup buldukları gerekçesiyle yok etme kastının mevcut olması gerektiğini”¹⁷ vurgulamıştır. Bu nedenle “özel kasıt” içerdiği kanıtlanamayan tehcir eyleminin soykırım olduğunu da hukuken ileri sürmek tutarsız sayılmaktadır.

Osmanlı Devleti tehcir sırasındaki yasa dışı eylemleri cezalandırdı mı?

Ermeni soykırımı savını ileri sürenler, “1915 döneminde Osmanlı Devleti’nde pek çok Osmanlı Ermenisinin tehcir sırasında hayatını kaybetmesinde, Osmanlı idaresinin suçu bulunduğunu, Türkiye’nin de soykırımının inkâr ettiği o büyük suçun cezasız kaldığını” belirtiyorlar. Bu sav doğru değildir. Osman-

ihlali sonucu hapsedme veya fiziki özgürlüğün başka biçimlerde ciddi olarak kısıtlanması; f) İşkence; g) Irza geçme, cinsel kölelik, fuhuşa zorlama, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkta cinsel şiddet; h) Siyasal, ırksal, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel nedenlerle veya uluslararası hukukta evrensel olarak kabul edilemez sayılan nedenlerle bu paragrafta gösterilen ya da Uluslararası Ceza Divanı’nın yetkisine giren herhangi bir suç ile eylemler bağlamında herhangi bir topluluğa veya herhangi bir belirlenebilir gruba zulmetmek; i) Kişileri ortadan kaldırmak, j) ırk ayrımcılığı; k) vucuda veya ruhsal ya da fiziksel sağlığa ciddi zarara neden olacak nitelikte bilinçli olarak yapılan diğer insanlık dışı eylemler.

16 Soykırım Sözleşmesi tasarısı (Doküman E/794) ve Ekonomik Sosyal Konsey Raporu’nun (A/633) görüşüldüğü, 25 Ekim 1948 tarihli 83. oturumda, sözleşmenin ikinci maddesini içeren A/C.6/245 rumuzlu doküman, 28 lehte,6 aleyhte ve 5 çekimser oyla kabul edilmiştir.

17 a.g.karar: para. 190. “*Intent and ethnic cleansing*”.

lı Devleti de, Türkiye Cumhuriyeti de 1915 yılında yaşanan facianın varlığını inkâr etmemiştir. Ayrıca Osmanlı yargısı, 1915 tehciri sırasındaki yasa dışı eylemleri cezalandırmıştır. Örneğin 1915-1916 yıllarında çeşitli suçlardan yargılanarak 67'si idama mahkûm edilen 659 görevli ve vatandaş vardır¹⁸. Bu kararlar devletin suçları kovuşturma ve suçluları cezalandırma görevini yerine getirdiğinin kanıtıdır¹⁹. Bu yargılamalar, işgal kuvvetlerinin baskısı altında yapıldığı bilinen ve çok eleştirilen 1919 Divan-ı Harbi Örfî yargılamalarından farklıdır²⁰.

1915 yılındaki elim olaylardan zarar görenler sadece Osmanlı Ermenileri değildi

Bu durumda, uyuşmazlığın temelinde yatan husus şudur: Türk Devleti ile Türk halkının ezici çoğunluğu o dönemdeki elim olayların tek taraflı ve yanlı okunmasının ve çok sayıda Müslüman Osmanlı yurttaşının başlarında Osmanlı Mebusan Meclisinin Ermeni asıllı üyeleri bulunan Osmanlı Ermenilerinden kurulu birlikleri tarafından katledilmesinin²¹ unutturulmak istenmesini, olma-

18 Yusuf Sarınoy, "Ermeni Tehciri ve Yargılamaları 1915-1916", *Türk Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2006, s.263,264 (Bu bilgiler Osmanlı Dâhiliye Nezaretinden Hariciye Nezaretine gönderilen 19 Şubat 1916, 12 Mart 1916 ve 22 Mayıs 1916 tarihli gizli yazıların ekinde yer alan listelerden derlenmiştir.)

19 Zaman Gazetesi. 02.05.2006: "Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürü Yusuf Sarınoy şunları belirtmiştir: "Osmanlı Hükümeti savaşın olumsuz şartları içinde Ermeni sevkîyatını yürütürken kafilelerin güvenliklerinin sağlanması konusunda büyük gayret sarfetmişti... Ermeniler'e kötü muamelede bulunan jandarma ve memurların derhal azledilerek Divan-ı Harplere teslim edilmesi sürekli vurgulanıyordu. Hükümetin uyarılarına aykırı davranışlarda bulunanları cezalandırmak için 30 Eylül 1915'te soruşturma komisyonları kurulmasına karar verildi. O tarihte Ermenilerle ilgili dış baskı oluşmamıştı bile. Osmanlı bu yargılama kararını tamamen kendisi almıştır. Ermenileri yok etme niyetinde bulunan bir yönetimin bu hassasiyeti göstermesi mümkün değildi... Osmanlı belgelerinin ortaya koyduğu rakamlara göre, Divan-ı Harpte yargılananların sayısı toplam 1673. Bunların içinde binbaşı, yüzbaşı, üsteğmen, teğmen, jandarma bölük komutanı, polis komiseri, naahiye müdürü, tahsildar, kaymakam, belediye reisi, katip, sevk memuru, mal müdürü, tapu memuru, muhtar, telgraf müdürü, nüfus memuru, başkatip, Emval-i Metruke Komisyonu reisi gibi 170 kamu görevlisi var. Kalan 975 kişi, çete mensubu ve halk arasından gelme. 1916 yılı ortalarında son bulan Divan-ı Harp yargılamalarının sonuçları şöyle: 67 idam, 524 hapis, 227 beraat ve byargılamanın reddi, 109 inceleme, 68 kürek, para, pranga ve sürgün cezası. 674 işlem yapılmayan kişi. 4 kişi de velisine teslim."

20 Ferudun Ata, "Divan-ı Harbi Örfî Mahkemesinde yapılan tehcir yargılamaları, Ermeni soykırımını iddialarına bir delil olabilir mi?", *Türk Ermeni İhtilafı-Belgeler* (ed. Hikmet Özdemir), TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2007, s. 277-286.

21 Stéphanie Yerasimos, "Questions d'Orient" "III- Le Causace" La Découverte/Livres Hérodote, s. 201. Yerasimos şunları yazıyor: "... Böylece 24 Ekim 1914'te, daha çatışmalar başlamadan, Ermeni Gönüllü Taburu, başlarında, komutan yardımcısı olarak Osmanlı Parlamentosundan bir mebus olduğu halde, İğdir'dan Van'a hareket etti....Başlarında en tanış Ermeni Reisi olan Antrabik bulunan birinci Ermeni taburu Van ve Başkale'yi işgal etti. ... Kentin Ermenileri bundan yararlanarak Müslümanların evlerini yağmaladılar... Bir Türk karşı taarruzu kenti geri aldı ve Ermeni kıyımı başladı." İbrahim Arvas, "Tarihi Hakikatler, Ankara 1964, s. 234. Aynı konuda bakınız: Gr. Çalkuşyan, *Le Livre Rouge*, Paris 1919, s. 11-12;

görsel

Akademik
Bakış

135

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

miş sayılmasını böylece Türklere karşı açıkça din ve ırk ayrımcılığı yapılmasını kabul etmemektedir. Soykırım savının siyasal baskı ve zorlama ile kabul ettirmek istenmesi kabul edilemez bir davranıştır.

Lozan Mahkemesinin Doğu Perinçek'i mahkûm eden kararı

Soykırım hukukundaki son gelişmeleri incelerken kısaca değinmemiz gereken güncel bir yargı kararı, Lozan Polis mahkemesinin Doğu Perinçek'i İsviçre Ceza yasasının 261 (Ek) maddesine göre *ırk ayrımcılığı yapmaktan mahkûm* ettiği karardır. Perinçek, "*Ermeni soykırımı bir uluslararası yalandır*" dediği için ırk ayrımcılığı yapmış sayılmaktadır. İsviçre Ceza Yasasının bu maddesi ırkçılık ve yabancı düşmanlığını övenlerin cezalandırılmasını öngörmektedir Soykırım inkârının cezalandırılması da bu çerçeveye alınmıştır. Yasanın gerekçesi, ciddi bilimsel araştırmalar sonucu varılacak bir düşünceyi açıklamanın cezalandırma kapsamına girmediğini belirtmektedir. İki yıl önce, İsviçre'nin başka bir kantonunda Ermeni soykırımını inkâr ettikleri savı ile yargılanan 2 Türk vatandaşı cezalandırılmamıştı. Bu kez Doğu Perinçek'in cezalandırılmasının bir nedeni de, Perinçek'in yargılama sırasındaki kışkırtıcı ve İsviçre yargısına meydan okuyucu tavırlar takınması ve bunun mahkeme tarafından ırkçı bir davranış olarak değerlendirilmiş bulunmasıdır. Doğu Perinçek, 9 Mart 2007 günü, "ırkçı ayrımcılık" gerekçesiyle mahkûm edilmişti²². Bu karar Kanton üst Mahkemesi tarafından da onaylanmış, 31 Temmuz 2007 tarihinde Perinçek'in avukatı tarafından en üst mahkeme olan İsviçre Federal Mahkemesine taşınmıştır. Orada sonuç alınamaması halinde dava büyük bir olasılıkla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşınacaktır.

Lozan Mahkemesi'nin verdiği karardaki öğeler, soykırım hukukunun gelişmesi konusundaki bu incelememiz açısından ilgi çekicidir. Mahkeme, kararında:

- Ne kadar kapsamlı ve büyük olursa olsun- her katliamın inkârının İsviçre Ceza Yasasının 261 (Ek) maddesi kapsamına girmediğini vurgulanmıştır; (*Böylelikle soykırımın diğerlerinden farklı niteliği bulunan bir suç olduğu kabul edilmektedir.*) ; ancak,

- Savcı "bir katliamın soykırım sayılması için, bunun soykırım olduğu savının geniş ölçüde tanınmış olması gerekir ve yeterlidir; mahkeme bu ulus-

G. Pastırmacıyan, "*Why Armenia Should be Free? Armenia'a Role in the Present War*" Boston 1918, s. 41-42; Richard G. Hovannissian, "*Armenia on the Road to Independance, 1918*, Los Angeles 1969, s. 41-42.

22 Bu karar metni için bakınız: Canton de Vaud, Jugement rendu par le Tribunal de Police contre Dogu Perincek le 9 Mars 2007. No. 26352 Infractions retenues: Discrimination raciale. (Vaud Kantonu. 9 Mart 2007 tarihinde Doğu Perinçek konusunda verilen karar. Varlığı kabul edilen suç: Irk Ayrımcılığı)

lararası tanımanın varlığını tesbit etmekle mükelleftir” görüşünü ileri sürmüştür. (Bu sadece Soykırım Sözleşmesi açısından değil, aşağıdaki dipnotta da vurgulandığı gibi, hukukun temel ilkeleri bakımından da hukuk dışı bir savdır.²³). Mahkeme “yargının tarihçi işlevi göremeyeceğini” vurgulamış, ancak “Ermeni soykırımının varlığı tartışılmayacak bir gerçek” olduğunu, bu konuda “başvurulabilecek olan tarih yorumunun, Ermeni soykırımının varlığına işaret ettiğini” belirterek, kendi içinde çok ciddi bir çelişkiye düşmüştür.

Mahkeme İsviçre Ceza Yasasının soykırımı suçunun işlendiğinin saptanması için, Uluslararası Adalet Divanı tarafından karar altına alınmış bir soykırımı kararı bulunmasına gerek bulunmadığını belirtmiştir.

Quid Ansiklopedisi davasında Paris Temyiz Mahkemesinin kararı

Ele almamızda yarar bulunan bir diğer yargı kararı, Fransa’da Robert Laffont yayınevi tarafından yayımlanan popüler Quid Ansiklopedisi’ne ilişkin karardır. Ansiklopediyi yayımlayan yayınevi, Ermeni soykırımı iddiası konusunda Türk görüşlerine de yer vermiştir. Bu nedenle, Türk görüşlerinin hiç bir şekilde ve hiç bir yerde dile getirilmemesini isteyen Ermeni dernekleri tarafından 2003 yılında mahkemeye götürülmüş, 6 Temmuz 2005 tarihinde Paris Asliye Mahkemesi’nin 17. Dava Dairesi, yayınevini davacılar tazminat ödemeğe ve Türk görüşlerini Quid Ansiklopedisi’nden çıkarmağa mahkûm etmiştir. Yayınevi buna karşı temyize başvurmuş, 6 Mart 2007 tarihinde Paris Temyiz Mahkemesi anılan kararı bozmuş, davacıları yayımcıya tazminat ödemeye mahkûm etmiştir²⁴. Ermeni dernekleri bu karara karşı bir üst temyiz mahkemesine başvurma niyetlerini dile getirmişlerdir. Bu kararın ilgi çekici yanı, “Fransa’nın Musevi Soykırımını inkâr edenleri cezalandırmayı öngören Gayssot yasasının Ermeni soykırımını kapsamadığını belirtmesi”²⁵ve soruna düşüncüyü tarafsız biçimde açıklama özgürlüğü açısından bakmış olmasıdır.

23 Örneğin, Uluslararası Ceza Divanını oluşturan Roma Statüsünün “Ceza Hukukunun Genel İlkeleri” başlıklı 3. bölümünde, Lozan Polis Mahkemesi savcısının ve yargıcının yok saydığı şu temel ilkelere yer verilmektedir: *Madde 22: Nullum crimen sine lege (Yasa ile saptanmamış suç olmaz). Madde 23: Nulla poena sine lege (Yasada belirlenmemiş ceza verilemez) Madde 24: Hiç kimse yasa yürürlüğe girmeden önceki eylemleri dolayısı ile sorumlu tutulamaz. Bir konuda uygulanacak yasa değişirse, zanlı lehine daha uygun ise bir önceki yasa uygulanır.....*

24 Bu karar metni hakkında bakınız: “Cour d’Appel de Paris; 11. Chambre, section civile A; No.7 Arret du 07 Mars 2007. 11 pages “

25 Yukarıda anılan karar s. 9. “...le rappel de la loi GAYYSOT, laquelle indiscutablement n’a pas été étendue a la contestation du génocide armenien par les turcs ne peut être considéré comme l’expression en creux de la négation de ce génocide...”.“ Türkler tarafından yapılan Ermeni soykırımının inkarını kapsamadığı tartışılmayacak kadar açık olan Gayssot yasasına yapılan atıf soykırımının inkarı çerçevesine girmez”

Gayi

Akademik
Bakış

137

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

Avrupa Birliği'nde hazırlanan ırk ayrımcılığı çerçeve karar taslağı

Yukarıda soykırım hukukunun durağan olmadığını belirtmiştik. Soykırım suçu konusunda yetkili mahkeme konusunun altını önemle çizmiştik. şu sıralarda Avrupa Birliği çerçevesinde yaşanmakta olan yeni bir gelişme bu açıdan önemlidir.

Avrupa Birliği AB çerçevesinde de artan ırkçılık ve yabancı düşmanlığının önlenmesi ve cezalandırılması konusunda AB ülkeleri mevzuatında uyum sağlamak amacıyla yaklaşık 10 yıldır çalışmalar yapmaktaydı. Bu çalışmalar, 2007 yılının ilk yarısında Almanya'nın başkanlık döneminde sona ermiş ve AB Adalet ve İçişleri Bakanları Konseyinde tüm üyeler açısından geçerli olacak bir Çerçeve Kararı üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. Avrupa Parlamentosu'nun ve bazı ulusal parlamentoların görüşü alındıktan sonra, çerçeve AB resmi gazetesinde yayımlanacak ve AB müktesebatının bir parçası haline gelecek, AB ülkelerinden, iki yıl içinde ulusal yasalarını çerçeve karara uyumlu duruma getirmeleri istenecektir. Bu çerçeve kararının Soykırımı bağlamında dikkatle ele alınması gereken bir kaç niteliği vardır.

Çerçeve karar tasarısı, Soykırım Sözleşmesine değil, Roma Uluslararası Ceza Divanının Statüsündeki soykırım tanımına yollama yapmaktadır. Roma Statüsünün 6. maddesi soykırım tanımını yaparken Soykırım Sözleşmesinin lafzını kısmen yansıtmakta ancak 1948 Sözleşmesine atıfta bulunulmamaktadır. Böyle yapılarak Sözleşmenin "yetkili mahkeme" kuralı dolaylı olarak çiğnenmiş olmaktadır. Çerçeve Karar tasarısının I.I.c maddesi, soykırımının inkârının, açıkça hoşgörülmesinin ya da kabaca küçümsenmesinin AB ülkelerinde 1-3 yıl hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörmektedir. AB ülkeleri, soykırımı suçunun inkârının, ilgili AB ülkesinin ulusal mahkemesi ve/veya sadece uluslararası bir ceza mahkemesi tarafından karar altına alınmış bulunması seçeneklerini tercihte serbest bırakılmaktadırlar. Bu durumda, isteyen AB ülkesi, soykırımının inkâr eylemini, kamu düzenini bozma tehdidi içerdieği veya tehdit edici, kötüye kullanıcı veya hakaret edici nitelikte olması şartıyla cezalandırabilecektir. Bu bağlamda ırkçılık ve yabancı düşmanlığı motivasyonunun bulunması ağırlaştırıcı sebep sayılacaktır²⁶. Bu karara göre:

1) Soykırım suçunun işlendiği konusunda bir uluslararası mahkemenin verdiği mahkûmiyet kararı var ise, soykırımın yadsınması devletin ulusal mahkemesi tarafından cezalandırılabilir;

26 Bu konu 19 Nisan 2007 tarihli Zaman gazetesinde "AB'nin soykırımın tasarısı Ermeni iddialarını içermiyor" başlığı altında verilmişti. Bu haberin başlığı ve verilif tarzının iyi bir gazetecilik örneği olduğunu söylemek çok güçtür. En azından haber ile başlığı birbirine uymadığı söylenebilir.

2) Soykırım suçunun işlendiğine AB üyesi devletin mahkemesinin karar verdiği hallerde soykırımın inkârı devletin mahkemesi tarafından cezalandırılabilir²⁷.

Bu hüküm Soykırımı Sözleşmesinin yetkili mahkeme kuralına aykırıdır ve sanki Fransa Senatosu'na da onaylatılarak yasalaştırılmak istenen "Ermeni soykırımını yadsınanları" cezalandırmayı öngören tasarıya veya başka ülkelerde tezgâhlanmak istenen benzer yasalara AB mevzuatı kılıfı hazırlanmak amacıyla çerçeve karar taslağına konulmuştur. Zira şu sıralarda AB çerçevesinde başka bir soykırımı eyleminin "inkârı" gündemde değil.

AB Çerçeve Karar Taslağı'nda değinmek isteyeceğimiz son husus taslağın 7. maddesinde, bu karar gereğince alınacak önlemlerin, temel özgürlükleri ve düşünceyi ifade etme ve dernek kurma özgürlükleri gibi hukuki ilkeleri olumsuz biçimde etkilemeyeceği güvencesinin verilmiş bulunmasıdır.

Soykırımın tarihi bir gerçek olduğu savının reddi

Bilindiği gibi, Ermeni soykırımı iddialarının inkârına ilişkin parlamento tartışmalarında ve örneğin yukarıda değinilen Lozan Mahkemesi kararında "*varlığı herkes tarafından kabul edilen tarihi gerçek*" savının arkasına sığınmakta ve bu ifade yetkili mahkeme tarafından verilmiş yargı kararının ya da parlamento kararının yerine geçirilmek istenmektedir. Oysa 1915 olayları ile ilgili olarak, -varlığı herkes tarafından kabul edilen- bir tarihi gerçek bulunmadığı, bu alanda karşı görüş içeren çok sayıda ciddi incelemenin bulunduğu bilinmektedir. "Acaba Türkiye varlığı herkes tarafından kabul olunan tarihi gerçek tezinin yanlışlığını isbat eden araştırma ve incelemeleri duyurmakta yetersiz mi kalıyor?" sorusu ile sıkça karşılaşılmaktadır. Bu konuda bir gecikmenin varlığı yadsınamaz. Karşı görüşler dünya kamuoyunda yer ettikten sonra harekete geçilmiş bulunması bu alanda halkla ilişki stratejimizdeki zafiyete işaret etmektedir. Tanıtım ve ikna çalışmalarının ağırlığı bu alana kaydırılmalıdır.

Soykırım savları ya da kararları konusunda Türkiye Devleti UAD'na başvurabilir mi?

Soykırım Sözleşmesi'nin 9. maddesine göre, "... Sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi hakkında, Sözleşmeye Taraf devletler arasında çıkan uyuşmazlıklar uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine Uluslararası Adalet Divanı önüne getirilir."

Türkiye bu maddeye dayanarak Divan'a başvurabilir. Zira Fransa'nın 2001 yılında çıkardığı "Fransa 1915 yılında vuku bulmuş olan Ermeni soykırımını tanır" şeklindeki işarî yasa Fransa'nın Sözleşmenin özel kasıt ve yetkili

²⁷ Şükrü Elekdağ, 1/6/2007 Cumhuriyet Gazetesi.

Görüş

Akademik
Bakış

139

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

mahkeme hükümlerini yanlış yorumlaması ve uygulaması nedeniyle Fransa ile Türkiye arasında bir uyuşmazlık doğması sonucunu vermiştir. Türkiye'nin herşeyden önce bu uyuşmazlığı bir diplomatik Nota ile Fransa'ya resmen bildirmesi ve kayda geçirmesi gereklidir. Türkiye Cumhuriyeti devleti Fransa'nın çıkardığı yasadan zarar görmüş ve Fransa ile Türkiye arasındaki dostluk ilişkileri bu yasa nedeniyle zedelenmiştir. Fransa bunu kabul etmez ise, Türkiye Uluslararası Adalet Divanı nezdinde dava açabilir ve Fransa'nın mahkûm edilmesini isteyebilir.

Fransa, büyük bir olasılıkla, bu talebe "2001 yasınının Soykırım Sözleşmesi çerçevesinde çıkarılmadığını, Sözleşmenin geriye doğru yürütülemeyeceğini, ayrıca Soykırım Sözleşmesinin Giriş bölümünde, soykırım suçunun tarihin her döneminde insanlığa büyük zararlar verdiğinin yazılı olduğunu, Fransa halkının da bu bağlamda 1915 olaylarını soykırım olarak değerlendirdiğini, 2001 yasınının bu değerlendirmeyi tescil eden iş'arı bir yasa olduğunu, yasanın Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik olmadığını, 1915 olaylarından Türkiye Cumhuriyeti'nin sorumlu tutulmadığını" bildirerek yanıtlayacaktır.

Viyana Anlaşmalar Hukukunun 28 maddesi, Sözleşmelerin, o Sözleşme yürürlüğe girdiği tarihten önceki eylemlere veya Sözleşme yürürlüğe girmeden önce sona ermiş durumlara uygulanamayacağını belirtir. New York'ta Türk Ermeni Barıştirma Komisyonu olarak 2003 yılına kadar yaklaşık iki yıl görev yapan International Center for Transitional Justice adlı kurumun adı açıklanmayan hukuk danışmanlarına yaptırdığı bir hukuki incelemede de "Soykırımı Sözleşmesinin geriye doğru yürütülemeyeceği" belirtilmiş, ancak "geriye doğru yürütülebilmiş olsaydı, 1915 olayları soykırımı olarak nitelendirilebilirdi" gibi, ciddi bir kurum tarafından açıklanmış olabileceğine inanılması güç, ancak, tarafları tatmin edebilecek bir çıkış yolu önermişti²⁸.

Bu kısa sunuşumda UAD'nın usul ve içerik yönünden konuyu nasıl ele alabileceğinin tartışmasına girmeyeceğim. Sadece, kişisel kanıma göre, 1948 Sözleşmesinin geriye doğru yürütülemeyeceği gerekçesi UAD yargıçlarını, kendileri bakımından da hassas olabilecek bir davayı usul yönünden red konusunda yeterli bahaneyi sağlamakta olduğunu vurgulamak isterim.

Uluslararası tahkime başvurmak bir seçenek midir?

Hükûmetimizin uluslararası tahkime başvurusunu da önerenler olmuştur²⁹. Bunlar, Ermenistan Hükûmetinin bugüne kadar önemli mesafe kazanmış olan "soykırım gerçeğini" müzakere konusu yapmamak ve bugün vardıkları

28 The Applicability of the United Nations Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide to Events Which Occurred During the Early 20.th Century. Legal Analysis Prepared for the International Center for Transitional Justice, January 28, 2003.

29 Gündüz Aktan, "Açık Kritikler", Aşına Kitapları, Ankara 2006, s. 74.

Soykırım İddiaları Nedeniyle Oluşan Uyuşmazlığın
Çözüm Yolları Konusunda Düşünceler

noktadan geriye gitmemek için tahkim önerisini kabul etmeyeceğini ve sonuçta meydan okumadan kaçan taraf olacağını, bunun da Ermeni tarafının tutumunu zayıflatacağını; bu teklifi kabul etseler bile tahkimname üzerinde uzlaşma sağlanamayacağını; uzlaşma sağlanarak uygulamaya geçilse de sürecin çok uzun zamana yayılarak çıkmaza sürükleneceğini düşünüyorlar

Ancak a) Ermenistan kendi doğmasını tartışmaya açacak bir süreci kabul etmez; b) tahkime başvurulması, Ermenistan'ı sorunu dış güçlerin siyasal baskısı ile kendi lehine çözüme çalışma planından geri adım atmaya yönlendirmez. Ayrıca, sürecin uzaması konunun sürekli gündemde tutulmasını ve Türkiye'ye siyasal baskı yapılması olgusunu değiştirmez.

Ermenistan'ın amacı 2015 yılına kadar Türkiye üzerindeki baskıyı arttırmak, ABD ve AB manivelalarını kullanmaya devam etmektir. Bugün yapılan baskıların dış güçler tarafından yakın tarihte Osmanlı Hükûmetine Ermeniler konusunda uygulanan baskılardan farkı yoktur.

Öte yandan, uluslararası tahkime başvurmak, Soykırım Sözleşmesinin esaslarının geriye doğru yürütülmesini de kabul etmek anlamına gelir. Soykırım, bir uluslararası ceza hukuku suçudur. Tahkim ise tazminat gibi özel hukuk sonuçları bulunan bir yoldur. Bir zanlının soykırım suçu işleyip işlemediği konusunda karar vermeğe yetkili olan yargı organı Soykırım Sözleşmesinde belirtilmiştir. Ermeni diasporası uzun yıllardır, Sözleşmenin bu kuralını çiğnemeğe/çiğnetmeğe gayret etmekte, sorunun ulusal parlamento veya ulusal mahkeme kararları ile hükme bağlanması –yani Sözleşme kapsamı dışına çıkılması– için çaba harcamaktadır. Lozan/Perinçek davası ile Paris'teki Bernard Lewis davası³⁰ bunu kanıtlıyor

Nihayet, bugüne kadarki uygulamalar ve uluslararası siyaseti etkileyen aktörlerin eğilimi, soruna eğilecek olan üçüncü tarafın, Türk ve Ermeni görüşlerini kollayacak bir ara formüle ya da (kazan-kazan) niteliği³¹ ağır basacak bir çözüm önerisine yöneleceğini gösteriyor. Bu da “hukuken olmasa bile 1915 olayları siyaseten veya toplum bilimi açısından soykırım sayılabilir” şeklinde formüle edilebilecek bir sonuçtur. Ben uluslararası camianın bu formülü bir çözüm olarak tasarladığı izlenimini taşıyorum.

30 Paris Asliye Mahkemesi, ünlü ABD'li tarihçi Bernard Lewis'i Le Monde gazetesinde yayımlanan bir söyleşide, “soykırımı iddialarının Ermenilerin görüşü olduğunu” söylediği gerekçesiyle 1995 yılında, Fransız Medeni Kanuna göre sözleri ile başkalarının inançlarını manen incitme kusuru işlediği için 1 Frank tazminata mahkûm etmişti. Ancak, Mahkeme soykırımı savı konusunda karar vermeğe yetkili bulunmadığını kararında belirtmişti. (Tribunal de Grande Instance de Paris. I Chambre. Jugement rendu le 21 Juin 1995)

31 Mehmet Öğütçü, “How to close the Armenian Dossier With a Win-Win Formula”, *Today's Zaman*, 3 Ekim 2007.

Gazi

Akademik
Bakış

141

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

Türkiye Fransa veya İsviçre'yi Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na şikâyet edebilir mi?

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini Koruma Sözleşmesinin 24. maddesi gereğince bir Taraf Devlet, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri vasıtasıyla bir başka Taraf Devletin insan haklarına aykırı hareket ettiği iddiasını Komisyona taşıyabilir. Fransa 1915 soykırımını yadsıyan bir kişiyi cezalandırmayı öngören taslağı Senatodan geçirerek yasalaştırırsa ve Fransız yargısı bu yasa gereğince bir mahkûmiyet kararı verirse, Türkiye, ilgili kişinin düşünceyi ifade özgürlüğünün ihlal edildiği gerekçesiyle Fransa'ya karşı bu yola başvurabilir. Doğu Perinçek'in mahkûmiyetinin kesinleşmesi durumunda İsviçre'ye karşı da benzer bir başvuru yapılabilir. Ancak bu şekildeki başvurular siyasal niteliklidir. Hukuksal gerekçelerden ziyade siyasal koşullara boyun eğer. Bugüne kadarki benzer şikâyetlerle ilgili uygulamaları da göz önünde tutarak, şikâyet başvurusunun sonuçlanma olasılığının çok düşük olduğu kanısında olduğunu belirtmeliyim. Bu başvuru, temel gerekçesi olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinin ihlali çerçevesinin dışına çıkarılarak, Türkiye'nin insan hakları bilançosunun tartışılması mecrasına sürüklenecektir. "Böyle bir başvurunun yapılması ile beklenen somut sonuç nedir?" sorusunu da sormak gerekir. Fransa'yı insan hakkı ihlali yapmaktan mahkûm ettirmek midir beklediğimiz? Bütün bu düşüncelerle bu başlık altında başvuruda bulunulmasından sonuç alınacağını sanmıyorum.

Bireylerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurması seçeneği

Militan Ermeniler Türk görüşlerinin açıklanmasını engellemek ve bunu açıklamak isteyenlerin ağızlarını tıkaçla tıkamak, buna rağmen görüşünü açıklamayı mahkûm ettirmek amacını güdüyorlar. Türk görüşlerinin açıklanacağı toplantıların yapılmasını engellemek için baskı uygularlar³². Bu toplantılara katılacak olanları tehdit ederler. Ortak Tarih Komisyonu kurulması önerilerini reddederler. Bu yaklaşım ardındaki neden dogmalarına duydukları güvensizlikten başka ne olabilir?

Bu durumda herşeyden önce yapılması gereken, farklı görüşlerin ülkemizde savunulmasını engellemek, yasalara riayet çerçevesinde bunu yapanları yersiz kışkırtmalara istinaden kovuşturmamak, özgürlük ortamı içinde tüm görüşlerin açıklanmasına olanak tanımaktır. Ermeni soykırımını savının fanatik taraftarlarından Vahan Dadrian'ın Osmanlı yönetimine ve hatta Türkiye Cumhuriyetine ağır suçlamalar içeren kitaplarının çevirilerinin ülkemizde ya-

32 İstanbul Ermeni Patriği Mutafyan'ın, ABD'de Columbia Üniversitesinde Eylül 2007'de konuşmasının Üniversite tarafından yasaklanması ABD'deki Ermeni Diasporası tarafından sağlandı.

Soykırım İddiaları Nedeniyle Oluşan Uyuşmazlığın
Çözüm Yolları Konusunda Düşünceler

yımlanmış bulunması, soykırım savına destek veren Taner Akçam adlı kişinin görüşlerini Türkiye’de kitap ve makaleler ile açıklaması bu konudaki düşünceleri anlatım özgürlüğünün örnekleridir. Aynı özgürlük Ermenistan’da yoktur. Fransa’da kısıtlanmak istenmekte, İsviçre’de görüşünü açıklayan mahkemeye verilmektedir.

Yukarıdaki düşünceler, Ermeni soykırımı savları karşısında, devlet adına yargıya başvurma yerine, görüşlerini ifade ettikleri gerekçesiyle yargılanıp ceza gördükleri için *mağdur* veya görüşlerini ifade etmeleri cezalandırma tehdidi ile engellendiği için *potansiyel mağdur* olan bireylerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) Avrupa İnsan hakları Sözleşmesinin (AİHS) 9 ve 10. maddelerinin ihlal edildiği gerekçesiyle başvurmaları yolunun seçilmesinin doğru olacağını göstermektedir. Bu doğal olarak, sadece AİHM’nin yargısını kabul eden devletler açısından geçerli bir yoldur. Bu takdirde, Türkiye Hükûmeti de vatandaşının hakkını savunmak için davaya müdahil olarak katılabilecektir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne insan hakları ihlalinin zarar gören mağdur veya potansiyel mağdur olarak başvurmak isteyenlere Bahçeşehir Üniversitesi Rektörü Sayın Profesör Süheyl Batum ve ekibi hukuki yardım sağlamaya hazır olduklarını belirtmişler ve tüm hazırlıkları yapmışlardır.

Osmanlı Devleti’nin Osmanlı Ermenilerine soykırımı uyguladığı savını red ettiği (*onlar inkâr diyorlar*) gerekçesiyle mahkum edilecek olan bireyin açıkladığı düşünce, şiddete teşvik, ırkçılık, kendisinden farklı düşüneni tahkir ve ayrımcılık gibi renk taşımamakta ise; farklı görüş sahiplerini aşağılamak, küçük düşürmek amacını gütmemekte ise; hele bu görüş ayrıntılı bir inceleme sonucunda oluşmuş bir kanı ise, AİHM’de açılacak bir davayı kazanma olasılığı yüksektir. Zira düşüncelerin açıklanmasının yasaklanması ve ceza yaptırımına bağlanması çoğulculuğu ortadan kaldıracak, doğrudan sorgulama hakkının anlamsız kalması sonucunu verecek, belirli bir ifadenin yasaklanması suretiyle, o ifadelerin içerdiği düşüncenin yasaklanması ve böylece devlet doktrinasyonuna gidilmesi, bireylere ne şekilde düşünmeleri gerektiğinin sistematik olarak telkin edilmesi sonucunu verecektir.

AİHM’nin bu konularda çok sayıda emsal kararı bulunmaktadır. Ancak, düşünceleri ifade özgürlüğü sınırsız da değildir ve AİHS’nin 10/2 maddesinde düzenlenen sınırlamalara tabidir. Bu sınırlamalar yasa ile öngörülmeli, anılan 10/2 maddesinde kayıtlı meşru kabul edilen bir amaca yönelik olmalı, demokratik bir toplumda zorunlu sayılmalıdır. Bu bağlamda, şiddet içeren, şiddet kullanımına ve silahlı mücadeleye çağrı niteliğinde bulunan, vatandaşlar arasında din, etnik köken gibi nedenlerle düşmanlık, kin ve nefreti teşvik eden, demokratik kuralları açıkça reddeden, ırkçı söylemler içeren ve ırk düşmanlığı

gazi

Akademik
Bakış

143

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

ğına dayalı ya da başkalarının haklarının korunmasına karşı olan anlatımlar bu sınırlamalar içine sokulabilir. Gene de AİHM, kararlarında düşünceyi ifade özgürlüğünün sınırlarını çok geniş tutmuş ve kimi toplum kesimleri açısından şok yaratabilecek görüşlerin ifadesi özgürlüğünü de korumuştur.

Bu anlatımdan, sonuç alınabilecek hukuk yolunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde mağdur veya potansiyel mağdur sıfatıyla dava açmaktan geçtiğini yeğlediğim ortaya çıkmaktadır

Toprak ve Tazminat talepleri

Konunun diğer hukuksal yanı, devletin sorumluluğu ve zarar görenler tazminat ödenmesi ya da ellerinden alınan malların iadesi ile ilgilidir.

Ermeni diaspora örgütleri, zaman zaman Anadolu'da terkettikleri mallar konusunda *tazminat talepleri* bulunduğunu ve Türkiye soykırımını siyasal baskı ile tanıdıktan sonra tazminat taleplerine sıra geleceğini açıklamaktadırlar. Ermenistan Cumhuriyeti yetkilileri ise kendilerinin resmi bir talebi olmadığını, ancak olası bir tazminat konusunun yargının işi olacağını belirtiyorlar. İleri sürülen taleplere dinsel taşınmaz malların Ermeni kilisesine devri dâhildi. Bu konuda emekli bir Birleşmiş Milletler görevlisi olan de Zayas'a Ermeni diasporası tarafından 2003 yılında yazdırılmış olan bir muhtırada şu yol önerilmektedir³³: "Ermenistan Cumhuriyeti Hükûmeti sorunu Birleşmiş Milletler Teşkilatına soykırımın sonuçlarının ortadan kaldırılması başlığı altında götürmeli, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Uluslararası Adalet Divanı'ndan, Soykırım Sözleşmesinin geriye doğru yürütülebileceği yolunda bir danişsal görüş istemesi sağlanmalı, Osmanlı Devleti döneminde el konulan Ermeni mallarını sahiplerine iade etmeli ya da karşılığında tazminat ödemesini talep etmelidir."

Tazminat talebi ya bir mahkeme kararı sonucunda ileri sürülebilir ya da bir uluslararası anlaşmada öngörülür.

Soykırımın suçu işlendiğine dair bir mahkeme kararı yoktur. Uluslararası Adalet Divanı'nın böyle bir karar vermesi için bir devletin UAD nezdinde dava açması ve UAD'nin karar vermesi gerekir. Konuya eğilmiş bulunan tüm uluslararası hukuk uzmanları, Soykırım Sözleşmesinin geriye doğru yürütülemeyeceği konusunda görüş birliği içindedir. Böyle bir tazminat kararının UAD'den çıkması olasılığı yoktur.

33 Alfred de Zayas, "Memorandum on the Genocide Against the Armenians 1915-1923 and the Application of the 1948 Genocide Convention" Executive Summary s. 2. Bu Muhtıra emekli Birleşmiş Milletler Memuru Alfred de Zayas'a Avrupa Adalet ve Demokrasi için Ermeni Federasyonu tarafından ısrarlanmıştır. De Zayas, SSCB ortadan kalktıktan sonra Rusya'nın kilise binalarını dinsel kurumlara devrettiğini belirtmektedir.

Soykırım İddiaları Nedeniyle Oluşan Uyuşmazlığın
Çözüm Yolları Konusunda Düşünceler

Tazminat talepleri Lozan Anlaşması ile uluslararası hukuk açısından çözüme bağlandığı ve Türkiye Cumhuriyeti de Osmanlı Devleti'nin tüm borçlarını son kuruşuna kadar ödediği cihetle, yeni bir tazminat talebinin hukukî dayanağı da bulunmamaktadır.

Ayrıca, soykırımı konusunun Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na götürülmesi durumunda, tarih boyunca yapılmış olan –eski ve yeni-tüm soykırımı ya da benzer katliamlarla ilgili eski defterlerin açılacağı endişesi, böyle bir talebin olumlu karşılama şansının bulunmadığını gösterir. Esasen Ermenistan Cumhuriyeti de konuyu bu nedenle Birleşmiş Milletler çerçevesine taşımamaktadır. En ufak bir başarı şansı görseydi bugüne kadar çoktan o yola başvurulardı.

Osmanlı Ermenilerinin bazı batılı sigorta şirketlerine yaptırdıkları hayat sigortalarının bedellerinin varislerine ödenmesi ise ayrı bir hukuksal konudur. Bu, sigorta poliçesi sahibinin varisleri ile sigorta şirketi arasında bir özel hukuk sorunudur. Sigorta şirketinin ödemeyi yaptıktan sonra soykırımı savı ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine rücû eyleyebileceği görüşü, Lozan³⁴ ve konuyla ilgili diğer hukuksal dayanaklar nedeniyle sonuçsuz kalmaya mahkûmdur.

Sivil toplum örgütlerinden kaynaklanan toprak talepleri de vardır³⁵. Ayrıca, Ermenistan Anayasası'nda gönderme yapılan Bağımsızlık Bildirgesi Türkiye'nin doğu illerinden Batı Ermenistan olarak söz etmektedir. Bu kabil talepler iç tüketime yöneliktir; gerek uluslararası hukuk, gerek uluslararası siyaset açısından tutarsızdır ve ülke içindeki dayanışmayı ve psikolojik gerginliği diri tutmağa yönelik adımlardır. Ermenistan Hükûmeti tarafından dile getirilir veya desteklenirse, konu Birleşmiş Milletler Teşkilatının yetkili organlarına götürülebilir veya hükûmet sözcüsü tarafından cevaplandırılabilir. Hükûmet dışı görünen örgüt sözcüleri tarafından yapılan kışkırtıcı ve saldırgan açıklamalara, ülkemizdeki sivil toplum örgütleri tarafından cevap verilmelidir.

34 Kamuran Gürün, *The Armenian File. The Armenian File The Myth of Innocence Exposed*, K. Rustem and Bro., London 1985, s.300; Pulat Tacar, "1915 Yılında Osmanlı Ermenilerine Soykırımı Suçu İşlendiği Savlarına Karşı Başvurulabilecek Hukuk Yolları" *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 23-24, 2006, s.78-80.

35 Rusya merkezli Regnum Haber Ajansının 22.09.2007 tarihinde verdiği habere göre, Ararat Bilim Strateji Merkezi Başkanı Armen Ayvazyan düzenlediği basın toplantısında "Ermenistan, soykırımının uluslararası statüde kabulünün ikinci aşaması olan tazminat ve toprak taleplerini şimdiden dile getirmelidir. Daha sonra bu iş çok daha zor olur" demiş, Dağlık Karabağ ve Gürcistan ile yaşanan toprak sorunlarının temelinde 1915 tehcir ve soykırımının yattığını belirtmiştir

Gazi

Akademik
Bakış

145

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

2) Sorunun tarihsel yanı

Türkiye Cumhuriyeti Sayın Başbakanı Ermenistan'a bir Ortak Tarih Komisyonu kurulmasını önerdi ve bunun varacağı sonuçlara rıza göstereceğini belirtti. Bu öneri pek çok ülke hükûmeti veya yöneticisi tarafından desteklendi. Önerinin güçlü tarafı Türkiye'nin araştırmaya ve diyaloga açık bir çözüm arayışı içinde bulunulduğunu açıklanmış bulunmasıdır.

Ancak, böyle bir Ortak Tarih Komisyonu kurulması, bunun çelişkili de olsa tüm görüş, tanıklık ve belgeleri incelemesi, Ermeni diasporası ve Ermenistan Hükümeti açısından (*kanıtlanmış olduğu için tartışılmayacak olan tarihi gerçeğin*) yani "bir dogmanın" tartışmaya açılması anlamına gelir. Ermeni Hükümeti ve diasporası bu nedenle öneriyi kabul etmemiştir. Ermeni Cumhurbaşkanı, genelde destek bulan Ortak Tarih Komisyonu kurma önerisinin tek kalemde reddinin siyaseten hatalı görüneceğini bildiğinden, bu öneriye her konunun ele alınacağı, daha ziyade siyasal nitelikli bir Komite kurulması karşı önerisi ile yanıt vermişti. Konu orada duruyor. Sonuç veremeyeceği tahmin olursa bile, her tür diyalogun yararına inanan biri olduğum için, bu öneriye de kapılarımızı kapamamızı önermek isterim. Çözümde kaçan taraf Türkiye olmamalıdır.

Ermeni Hükümeti ve diasporası ile onların görüşlerini destekleyenler ise³⁶ kendilerinden farklı görüşleri savunanları ve bordrolarında bulunmayan uzmanları toplantılarına çağırmazlar; kendi görüşlerini savunmayanların katıldığı toplantılara iştiraki bile genelde reddederler. İstedikleri kendi dogmalarının bir din gibi kayıtsız, şartsız kabulüdür. Kanımca bu husus, onların en zayıf noktasıdır. Ama onları destekleyenler tarafından da sürekli hasıraltı edilmeğe çalışılan bir zafiyettir bu!

Soruna tarihsel incelemeler açısından bakıldığı takdirde, 1915 olayları konusunda şimdiye kadar dünyanın her yerinde pek çok araştırma yapıldığı görülecektir. Bu konuda söylenebilecek, yazılabilecek olan hemen her şey söylenmiştir. Bundan sonra yapılacak incelemeler, daha ziyade, kemiklemiş olan tez ve görüşleri daha da güçlendirmeye yönelik olacaktır. Bu alanda yeni araştırmaların yarar sağlamayacağını söylemiyorum; araştırma ve yayın faaliyetinin yavaşlamasını da önermiyorum. Sadece, tarih araştırmalarının tarihçilerin ve politikacıların görüşünü değiştirme olasılığının bulunmadığını, *tarihçilerin bir olayın soykırım olup olmadığı konusunda hüküm vermeye yetkili olmadığını vurgulamak istiyorum...*

36 Bunların İstanbul'da Bilgi Üniversitesi'nde 2006 yılında düzenledikleri bir toplantıya sadece kendi görüşlerine yakın olanları davet etmelerini ve İstanbul Üniversitesi'nin tertiplediği bir başka bilimsel toplantıya katılmayı reddetmelerini çok yadırgamış ve bilim adamı etiğine yakıştıramamıştım.

Tarih anlatımı sübjektiftir. Ulusal tarihçilerin pek çoğu, verileri, belgeleri ve tanıklıkları belirli bir konudaki görüşlerini kanıtlamak için seçerek bir araya getirirler. “Soykırımı sorununun çözümünü tarihçilere bırakmak” demek, uluslararası ceza hukukunu ilgilendiren bir konuyu, hukuk formasyonu bulunmayan bilim adamlarına havale etmek anlamına gelir. Masaya konulan tüm verilerin soykırımı suçunun gerektirdiği “özel kasıt” ögesini tartışmasız bir biçimde içerip içermediği konusundaki *hukuken geçerli kararı* ancak yetkili mahkeme verebilir. Son olarak 2007 yılında Elie Wiesel’in 50 Nobel ödüllü bilim adamına imzalattığı bildirge de³⁷ aynı hataya düşmüştür.

*“Tarih, halen yapılmakta olan tartışmada tarih seçici (selektif) bir biçimde kullanılmaktadır. Tarih, olayları belli bir neden sonuç ilişkisi içinde anlatan kendi içinde tutarlılığı bulunan bir tüm olmaktan çıkıp, herkesin hukuki ya da hukukvari argümantasyonuna uygun düşecek kanıtları çekip çıkardığı bir bilgi ve belge ambarı olarak kullanılmakta ve böylece tarih hukukun tutsağı olmaktadır... Hukuk yargılar. Oysa tarih değer yargısından uzak durur. Tarihin temel amacı... değer yargısını okuyucuya bırakmaktır...”*³⁸.

Özetle uzlaşmazlığın çözümünü tarihçilere devretmenin bir yarar sağlayabileceğini sanmıyorum.

Siyasal bağlamda çözüm

Kanımcı sorunun temelinde siyasal hesaplar yatmaktadır. Başta Fransa olmak üzere kimi Avrupa Birliği üyesi ülkeler, Türkiye’nin AB üyesi olmasını arzulamamakta ve Türkiye’nin hiç bir şekilde tanımayacağını tahmin ettikleri soykırım suçlamalarını öne sürerek gerginliği arttırmak ve Türkiye’nin önüne engel çıkarmak istemektedirler. Fransa, ayrıca, ülkedeki Ermeni asıllı vatandaşının oylarını almak için de soykırım savını desteklemektedir. ABD Temsilciler Meclisi de sayısı yaklaşık 400.000 kişiye varan Ermeni diasporasının oylarını sağlamak için ABD teşrii organlarından karar tasarıları geçirme peşindedir. Ayrıca, soykırımını tanıma kararını çıkarma silahının, ABD’nin Orta Doğu’daki çıkarlarını sağlamağa yönelik bir koz olarak zaman zaman ortaya atıldığı bellidir.

Ermenistan Devleti’nin yöneticileri ile Ermeni diasporası önderleri, taleplerinin Türkiye’ye siyasal baskı ile kabul ettirileceğine inanmış durumdadırlar. Ermenistan’ın Gürcistan, Azerbaycan ve Türkiye topraklarından bir bölümünü ele geçirerek *Büyük Ermenistan* kurma hayalleri vardır. Bu hayal ve -Musevilerle aynı kadere sahip- soykırımına uğramış millet olma savı Ermeni

37 Bu Bildirge metni ve Türk bilim adamlarının verdiği yanıt konusunda www.eraren.org sitresine bakılabilir.

38 Stefan Yerasimos, “Birinci Dünya Savaşı ve Ermeni Sorunu” 20 Mayıs 2002 Türkiye Bilimler Akademisi Konferansındaki konuşma. Toplumsal Tarih Dergisi Eylül 2002, Sayı 105

dayanışmasının çimentosu olarak bilinç altında canlı tutulmakta ve Ermeni devleti ile Ermenistan diasporası tarafından çeşitli vesilelerle dile getirilmektedir. Ermenilerin bir kısmı böylece XX. yüzyıl başlarından bu yana sürdürdükleri Büyük Ermenistan rüyasını -çok uzun vadeli bir politik perspektif içinde de olsa- canlı tutmak istiyorlar. Bu amaçla, Türkiye'nin doğusunu Batı Ermenistan olarak adlandırıyorlar ve Ağrı dağına bayraklarında ulusal simge olarak kullanıyorlar³⁹. Ermenistan, Azerbaycan topraklarının büyük bir bölümünü işgal altında bulundurmakta ve Azerbaycan'ın ortasında Ermeni yönetiminde "özerk" bir Yukarı Karabağ devleti kurulmasını istemektedir. O toprakların Azeri sahipleri sürülüp "kaçkın" durumuna düşürülmüşlerdir. Karabağ'ın Azerbaycan'a kayıtsız şartsız yeniden katılıp katılamayacağı ve oradaki Ermenilerin kaderi konusu uluslararası camianın büyük baş ağrısı olmaya devam edecektir. Bu konu Türkiye'nin Ermeni devleti ile diplomatik ilişki kurmamasının ve kara sınırlarını kapalı tutmasının başlıca nedenidir. Bir diğer uyuşmazlık dikeni, soykırımı savlarının Ermenistan Hükümeti tarafından uluslararası çerçevede siyasal baskı aracı olarak kullanılmak istenmesidir. Ermenistan'ın geçerli bir hukuksal talebi var ise, siyasal gerginliği arttırmak yerine, bunu uluslararası hukuka götürmesi gerektiği hatırlatılmalıdır.

Bu sorunlar çözüme kavuşmadan, Türkiye ile Ermenistan arasında tatmin edici bir siyasal çözüme varılması güçtür.

Ermenistan ayrıca Türkiye ile arasındaki kara kapısının koşulsuz açılmasını ve diplomatik ilişki kurulmasını istiyor. Koşulsuz sözcüğünün çevirisi, Ermenistan'ın soykırım savlarından vazgeçmeyeceği, bağımsızlık bildirgesinde bulunan ve anayasasının atıf yaptığı Batı Ermenistan kavramından geri adım atmayacağı, Ağrı rüyasını sürdüreceği ve bunlardan vazgeçmesinin beklenmemesi demektir.

Soykırım savlarının Ermenistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı tarafından ABD, AB çevrelerinde doğrudan dile getirilmesi ve

39 Eski Yugoslavyanın bir federe cumhuriyeti olan Makedonya'nın, bağımsızlığını kazandıktan sonra Makedonya adını kullanmaya devam etmesi konusunda Yunanistan'ın çıkardığı uluslararası kriz ile, Türkiye'nin kendi topraklarında bulunan bir dağın, komşusu olan bir ülkenin simgesi olarak kullanılması konusundaki nisbeten yumuşak tepkisi mukayese edilmeğe değer. Ayrıca, Halen Türkiye'nin toprak bütünlüğünün garantörü olan NATO'nun üyesi Fransa'da, ABD'de ve başka ülkelerde yaşayan Ermeniler, Batı Ermenistan olarak adlandırdıkları Türkiye'nin doğu illerine geri dönmeyi planlayan örgütler kurmuşlardır Yurtlarına dönüşlerinin de Sevres bağlamında büyük devletlerin koruması ve güvencesi altında gerçekleşmesini de açıkça talep ediyorlar. Tepki gösterdiğimizde, bu konuyu abarttığımızı, Sevres paranoyası içinde bulunduğumuzu, bu iddialara fazla önem vermemiz gerektiğini, sözünü ettiğimiz taleplerin düşsel olduğunu, başka ülkelerin de benzer düşleri olduğunu yurt içinde ve dışında belirtenler var. Bunlar örnek olarak Suriye'nin Hatay konusundaki iddialar ile yaşamayı öğrendiğimiz bile değinirler.

kullanılan usulubun gittikçe saldırgan hale dönüşmesi nedeniyle, “bu politikasını sıfır maliyetle sürdüren Ermenistan’a bedel ödetilmesi, Ermenistan’ın yararlandığı hava koridorunun kapatılması, haftada altı sefer yapılan Erivan-İstanbul seferlerini durdurulması ve ülkede izinsiz çalışmakta bulunan Ermeni vatandaşlarından bir bölümünün sınır dışı edilmesi gibi önlemler alınması; anılan önlemlerin kaldırılması ABD ve AB tarafından istendiğinde, bunlara karşı taleplerle çıkılmasının yararlı olacağı öne sürülmektedir”⁴⁰. Buna karşı, gerginliği yükseltme ve daha sonra geri adım atma stratejisinin Türkiye’ye bir yarar sağlamayacağı görüşü de vardır.

Uzlaştırma Komisyonu bir çıkış yolu olabilir mi?

Son yirmi yıl içinde dünyada görülen çeşitli uzlaşmazlıkları çözmek için ortak Uzlaştırma ve Barıştırma Komisyonları kurulması önerilmiştir. Türk-Ermeni uzlaşmazlığı konusunda bugüne kadar yapılan uzlaştırma-barıştırma girişimleri Ermenilerin dogmaları konusunda diyalogu reddetmeleri ya da böyle bir diyaloga girmeye kalkışanları tehdit etmeleri nedeniyle sonuç vermemiştir. Bu girişimlerden, ABD finansmanı ile yürütülen Türk Ermeni Barıştırma Komisyonu, kendisinden istenmediği halde bir hukukî mütalaa yayımlamış ve “Soykırım Sözleşmesi geriye doğru yürütülemeyeceği için 1915 olaylarının soykırım sayılamayacağını, ama geriye yürütülseydi bunların soykırım olarak nitelendirilebileceği” şeklinde, moda deyim ile “kazan-kazan” çözümlü bir formül önermişti. Arabulucular yoluyla yapılacak girişimlerin hemen hepsinin aynı çözümü kabul ettirmeğe çalışacaklarından şahsen kuşku duymamaktayım.

Buna paralel olarak, daha ziyade Hristiyan/Protestan kültüründen kaynaklanan “geçmişle hesaplaşma”, “tarihle barışma” çerçevesinde özeleştirici yapılması çözümleri, hem yurt dışından, hem de yurt içinden telkin olunmaktadır⁴¹. Bu konular makale çerçevesinin dışında kaldıklarından ayrıntısına girilmemiştir.

Türkiye ile üçüncü ülkeler ile Ermeni soykırımı savı nedeniyle oluşan uzlaşmazlıklara siyasal çözüm

Bu incelemenin yapıldığı tarihte yaşanmakta olan ABD ile gerginliğe gelirse: ABD Başkanı ile Temsilciler Meclisi arasındaki iç gerginlik ve 2008 Baş-

40 CHP İstanbul Milletvekili Şükrü Elekdağ, 16 Ekim 2007 tarihinde CNN Türk’te bu önlemleri önermiştir.

41 Mithat Sencer, *Geçmişle Hesaplaşma-Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007; Heinrich Böll Stiftung Derneği, “Geçmişin Yükünden Toplumsal Barış ve Demokrasiye” Eylül 2007 ve Heinrich Böll Stiftung Derneği, “Ermeni Sorunu Tartışılırken”, Mart 2006.

kanlık seçimleri ve Temsilciler Meclisi Başkanı Bayan Pelosi'nin Ermeni diasporasına verdiği sözler nedeniyle, Temsilciler Meclisi'nin ABD Başkanının soykırımını tanımamasını öneren tavsiye karar tasarisini ABD teşrii meclisinden geçireceği anlaşılmış bulunmaktadır; zira karar tasarisinin altındaki imza sayısı, Meclisteki çoğunluk eşliğinin aşıldığını gösteriyor. Benzer kararlar başka ülkeler parlamentoları tarafından da kabul edilmişti. Türk kamuoyu, bu kez, kararın ABD tarafından kabulünün başka ülkelere de örnek teşkil edebileceği düşüncesini taşıyor. Gene de tavsiye kararının kabulünün iki ülke ilişkilerinde oluşturacağı zararı azaltmak için bazı adımlar atılabilir. Örneğin, ABD Başkanı veya hükümet sözcüsü, tavsiye kararı konusunda şu beyanı yapabilir: "*ABD, Soykırımının Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesine taraftır; bu Sözleşmenin hükümleri ABD açısından hukuken bağlayıcıdır...*

ABD Hükümeti, Birleşik Krallık Hükümetinin 14 Nisan 1999 tarihinde açıkça beyan ettiği gibi, elde mevcut verilerin 1915 yılında Osmanlı Devleti'nde yaşanan trajik olayların, 1948 Soykırım Sözleşmesi'nde öngörülen soykırım suçunun varlığını ispat konusunda yeterli olmadığı, örneğin Sözleşmede öngörülen bir yetkili mahkeme kararı bulunmadığı ve soykırımı suçunun varlığı için gerekli olan "özel kasıt" unsurunun hukuken isbatlanmadığı görüşündedir. Bunun yanında ABD başkanları yıllardır yayımladıkları demeçlerde, 1915 döneminde Osmanlı Ermenilerinin yaşadıkları trajedi nedeniyle, onların acılarını paylaştığını belirtmiştir. ABD Hükümeti tarihteki trajediler konusunun siyasal kararlar ile çözüme bağlanamayacağını ve bu konuda konuya taraf olanlar arasındaki mevcut olan görüş ayrılıklarının, tarihî incelemelerle, uzlaşma ve barışmayı amaçlayan özel komiteler kurularak çözüme bağlanmasının en uygun yöntem olduğu kanısındadır. Bu yönde ileri sürülmüş bulunan önerileri ve girişimleri desteklemekteyiz."

ABD Hükümeti böyle bir beyanda bulunursa, Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilebilecek olan ve hükümetin karşı olduğunu açıkladığı kararın olumsuz etkilerini de ortadan kaldırmaya yardımcı olur.

Türk Hükümeti bölgedeki gerginliğin azaltılmasına olumlu katkıda bulunmak isteyenlerin, siyasal tarafgirlik olduğu kuşku götürmeyen kararlar alarak yangına körükle gitmek yerine, Ermenistan'a Türkiye ile ortak bir komite kurarak diyaloga girmesinde yarar bulunduğunu ilgili hükümetlere ve politikacılara ısrarla anlatmalı, siyasal baskı ve yaptırım tehdidi yerine, uluslararası düzenin ve istikrarın korunması için soykırım hukukuna uyulması gerektiğini vurgulamalıdır.

Türkiye, dostluğa aykırı tavırlar karşısında, gerekiyorsa, uluslararası ticaret kurallarına (*ya da AB müktesebatına*) aykırı düşmeyecek ekonomik- yaptırımlar veya siyasal tercihler de uygulayabilir. Ancak, uluslararası hukuka aykırı olmamak koşuluyla öngörülecek yaptırımların, kamuoyu önünde tehdit amacıyla önceden beyanının etkili olduğu/olacağı kanısında değilim. Bugüne

kadarki uygulamalar -örneğin Fransa ile ekonomik ilişkilerin gelişimi hakkında basına yansıyan dış ticaret ve yatırım rakamları- uygulanacağı ilan edilen kimi yaptırımların pratikte uygulanmadığını göstermektedir.

Sonuç

Sorunun hukuksal ve siyasal veçheleri yanında, birey ve toplumlar arası ilişki yanı da vardır. İnsanlar arasında düşmanlığı teşvik suretiyle bir yere varılamayacağını tarih göstermiştir. Farklı görüşlere tahammül ederek yaşamayı öğrenmek ve bu davranışı özümsemek gereklidir.

1915 olaylarının soykırım ya da soykırım nitelikli şiddet olarak nitelendirilebileceği görüşünü taşıyanların sayısının az olmadığı gerçeğini görmezlikten gelmek hatalı olacaktır. Bunlar arasında politikacılar, düşünürler, soykırım hukukçuları, yargıçlar, medya mensupları ve Nobel ödülü sahipleri de vardır.

Bunların görüşleri değişebilir mi? Sosyal psikolojinin tutum ve görüş değişimi kuramları son derecede karmaşıktır; önyargı dememek için, oluşmuş ya da yerleşmiş görüşlerin değiştirilmesi güçtür. Bu çok uzun zamana bağlı ve koşullu bir süreçtir. Bu bakımdan, yaklaşımımızın ağırlığını *farklı görüşün* varlığının tescili ve belgelendirilmesi ve tüm görüşleri *açıklama özgürlüğü* üzerine odaklandırmalıyız. Dogma sahipleri ve fanatikler görüşlerini pek değiştirmezler, ama diğerlerinin gerçeğin çeşitli yanlarını sorgulamaları sağlanabilir. Farklı görüşü inceleyecek "ötekiler", kendi kendilerine karşı dürüst olmak istiyorlarsa, kendi görüşlerinden farklı olan değerlendirmenin nedenlerini ve dayanaklarını da inceleyecek ve gerçeğin birden fazla yüzü bulunduğunu anlayacaklardır.

Bir olayda büyük zarar gören tarafın yası tutulurken, aynı olayda kurban veren diğer tarafın kayıplarının yok sayılması hakka ve hakkaniyete uymadığı düşüncesi genelde kabul görmektedir. Bu duygunun altı çizilmelidir.

Biz tüm demokratik toplumların benimsemesi gereken düşünceyi ifade özgürlüğünün kısıtlanmamasını, insanların ağızlarının tıkaçla kapanmamasını veya kalemlerinin kırılmamasını savunmalıyız ve bunu ülkemizde gerçekleştirmeliyiz. Türkiye'nin soykırımı savları karşısındaki temel söylemi, 1915 olaylarının, 1948 Soykırımı Sözleşmesi bağlamında soykırım olarak nitelendirilemeyeceğini kanıtlayan gerekçe ve belgelerin bulunduğu, bu konunun tartışmalı olduğu, karşı görüşlerin düşünceyi açıklama özgürlüğü çerçevesinde belirtilmesinin suç teşkil etmemesi gerektiği olmalıdır. Hükümet bu tutumunu gerekçeli bir belge ile açıklamalı, 1915 döneminde vuku bulan elim olaylara benzer gelişmelerin bir daha yaşanmaması için her şeyin yapılacağı, barış kültürünü geliştirmeye yönelik diyaloga açık bulunulduğu vurgulanmalıdır.

gazi

Akademik
Bakış

151

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007

Ermeni asıllı vatandaşlarımızın tüm vatandaşlık haklarından tam güven içinde kesintisiz yararlanmalarını sağlayacak pozitif önlemlerin alınması, bunların Ermenistan ile Türkiye arasında bir köprü oluşturmalarının sağlanması özendirilmelidir.

Buna paralel olarak, Ermenistan Cumhuriyeti vatandaşları ile Türk vatandaşları arasındaki anlayışın sağlanması için etkili adımlar atılması mümkündür. Bu adımlar arasında, gazeteciler, diğer yaygın medya mensupları ve sanatçılar arasında temasların arttırılması, burs verilmesi, Türkiye’de izinsiz olarak çalıştıkları bilinen bazı Ermeni vatandaşlarının durumlarını legalize etmeye yönelik olanakların araştırılması, bunların çocuklarına Türkiye’deki Ermeni okullarında eğitim imkanının tanınması, nihayet karşılıklı turizm ve ticaretin teşviki gibi önlemler gelir. Paralel diplomasi çerçevesinde atılabilecek olumlu ve güven verici adımların, bir şekilde, günün birinde karşılık bulacağı konusundaki iyimserliğimi korumak istemekteyim.

KAYNAKÇA

- “Cour d’Appel de Paris; 11. Chambre, section civile A; No.7 Arret du 07 Mars 2007.
- “Travaux Préparatoires of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide”, U.N. ECOSOC Document E/794, 24 May 1948.; Hazırlık Çalışmaları Zabıtları: 93 Oturum. s. 322-326.
- AKTAN Gündüz, *Açık Kriptolar*, Aşina Kitapları, Ankara 2006.
- ARVAS İbrahim, *Tarihi Hakikatler*, Ankara, 1964.
- ATA Ferudun, “Divan-ı Harbi Örfi Mahkemesinde yapılan tehcir yargılamaları, Ermeni soykırımını iddialarına bir delil olabilir mi?”, *Türk Ermeni İhtilafı-Belgeler* (ed. Hikmet Özdemir), TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2007, s. 277-286.
- ÇALKUŞYAN Gr., *Le Livre Rouge*, Paris, 1919.
- de ZAYAS Alfred, “Memorandum on the Genocide Against the Armenians 1915-1923 and the Application of the 1948 Genocide Convention” *Executive Summary*, European Armenian Federation For Justice&Democracy, Belgium.
- ELEKDAĞ Sevin, “İnsanlığa Karşı Suçlar”, *Stratejik Öngörü 2023*, ASAM, Ankara 2006.
- ELEKDAĞ Şükrü, CNN Türk, 16 Ekim 2007.
- ELEKDAĞ Şükrü, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1/6/2007.
- GÜRÜN Kamuran, *The Armenian File. The Armenian File The Myth of Innocence Exposed*, K. Rustem and Bro., London 1985.
- HOVANNİSSIAN Richard G., *Armenia on the Road to Independance. 1918*, Los Angeles, 1969.

Soykırım İddiaları Nedeniyle Oluşan Uyuşmazlığın
Çözüm Yolları Konusunda Düşünceler

- International Court of Justice; 2007, 26 February. General List No.91; "Case concerning the application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro" Judgment.
- ÖĞÜTÇÜ Mehmet, "How to close the Armenian Dossier With a Win-Win Formula", *Today's Zaman*, 3 Ekim 2007.
- PASTIRMACIYAN G., "Why Armenia Should be Free? Armenia'a Role in the Present War" Boston 1918.
- SARINAY Yusuf, "Ermeni Tehciri ve Yargılamaları 1915-1916", *Türk Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2006.
- SCHABAS William A., "The Odious Scourge: Evolving Interpretations of the Crime of Genocide" *Erivan*, 20 Nisan 2005.
- SENCER Mithat, *Geçmişle Hesaplaşma-Unutma Kültüründen Hatırlama Kültürüne*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- TACAR Pulat, "1915 Yılında Osmanlı Ermenilerine Soykırımı Suçu İşlendiği Savlarına Karşı Başvurulabilecek Hukuk Yolları" *ASAM- Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 23-24, Ankara 2006.
- ÖZDEMİR Hikmet (ed.), *Türk Ermeni İhtilafı-Belgeler*, Türkiye Büyük Millert Meclisi Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2007.
- UN doc.A/C.6/236 Corr 1 in Official records of the General Assembly Part I. Sixth Com. Annexes, 1948. P.24.
- YERASİMOS Stefan, "Birinci Dünya Savaşı ve Ermeni Sorunu", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Eylül 2002, Sayı 105.
- YERASİMOS Stéphane, "Questions d'Orient" "III- Le Causace" La Découverte/Livres Hérodote.
- Zaman Gazetesi*, 19 Nisan 2007.
- Zaman Gazetesi*, 02.05.2006.

Gazi

Akademik
Bakış

153

Cilt 1, Sayı 1
Kış 2007